

EYLEM ARAŞTIRMASI: EĞİTİMDE DEĞİŞİMİN YARATILMASINDA ÖĞRETMENİN GÜCÜ

Araş. Gör. Dr. Gamze İNAN

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışma, güncel eğitim paradigması dahilinde, eğitim öğretim sürecinde merkeze taşınması gerekenin öğretmen-öğrenci etkileşimi olduğunu vurgulayan bir görüşe dayanmaktadır. Yine bu minvalde, eğitim-öğretim sürecinin öğretmenin değişimi yaratma ve yönetme gücü çerçevesinde anlaşılabilirliği üzerinde durmaktadır. Böyle bir odak noktası, eylem araştırması yöntemini öğretmenin değişimi yaratma ve yönetme gücünü sağlayan ve izleyen bir çerçeve olarak öne çıkarmaktadır. Bu çalışmada, eylem araştırması, öğretmenin değişen rolü dahilinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eylem araştırması, değişim, öğretmen araştırması, eğitim

ACTION RESEARCH: THE EFFECT OF TEACHER ON THE CHANGE OF EDUCATION

ABSTRACT

In the frame of postmodern educational paradigm it is suggested that the focus of the education should be placed on the interaction between teacher and student. In this respect, the power of teacher in creating and managing change is an important aspect while understanding the dynamics of education process. As a research method, action research, is suggesting a frame for teachers to create and manage change in educational and instructional practice. In this study, the action research is examined through a perspective of evolving role of teachers in the postmodern educational paradigm..

Keywords: Action research, change, teacher research, education

I.Giriş

Günümüzde öğretmenin eğitimin kavramsallaştırılması ve gerçekleştirilmesindeki rolü hızla değişmektedir. Geçmişte, farklı felsefi temellerden kaynağını alan geleneksel yaklaşımlar (Gutek, 2001; Ozmon ve Craver, 2008) öğretmeni evrensel bilgileri öğrencilere kazandırmakla yükümlü kişi konumuna yerleştirmekteydi. Ancak günümüzde, genelde sosyal bilimlerde ve özelde disiplinlerarası bir alan olan eğitimde, bilimsel paradigmanın değişimi ile yakından ilişkili olarak bilginin genel geçerliği sorgulanmakta (Yıldırım ve Şimşek, 2011), bu da eğitim alanında öğretmenin, öğrenenin, öğrenmeye konu

olan bilginin ve öğrenmenin içinde vukuu bulduğu bağlamın yeniden incelenmesini beraberinde getirmektedir.

Eğitim mütevazi bir alan olarak tanımlanmakla birlikte (Erdoğan, 2010), eğitimde yenileşme ve değişim sıklıkla üzerinde durulan konular olagelmıştır. Bu çalışmada, eğitim bilimleri alanında pozitivist felsefenin sunduğu geleneksel paradigmanın dışına çıkılarak, gerçekliğin durumsal olarak inşa edilebilirliği varsayımı üzerinde durulmaktadır (Gergen, 2001; 2004). Böyle bir referans noktası, eğitim öğretim sürecinde öğretmenin değişen rolünün tanımlanmasını içermektedir. Buna göre, öğretmen bilginin salt aktarıcısı değil, bilginin ve gerçekliğin durumsal inşasını öğrenciler ile kurduğu etkileşim çerçevesinde biçimlendiren etkin taraflardan biridir (Gergen ve Wortham, 2001). Bu etkileşim üzerinden değerlendirilen akademik faaliyetler çerçevesinde, öğretmenin değişimi yaratma ve yönetmede kazanacağı güç, eğitim bilimleri araştırmalarında nitel yöntemlerin ağırlık kazanmasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda öne çıkan araştırma yöntemlerinden biri, öğretmeni kendi etkinliklerini yöneten, değiştiren ve denetleyen pozisyonuna taşıyan eylem araştırmasıdır. Bu çalışmanın amacı, eğitimde öğretmenin rolünün yeniden inşasına olanak sağlayan bir yöntem olarak değerlendirilebilecek eylem araştırmasının doğasını incelemektir. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu çalışmada eylem araştırması yöntemi, eğitim öğretim etkinlikleri çerçevesinde öğretmenin değişen rolü bağlamında ele alınmaktadır. Bu minvalde, çalışma bir yöntemin tanıtılması ile artı ve eksi yönlerinin tartışılmasının değil, bunun yerine böylesi bir yöntemi gerekli kılan unsurlar üzerinde durmaktadır.

II. Eylem Araştırması

Eylem araştırması, kişilerin kendi mesleki eylemleri hakkında araştırma yapmaları ve değişim için eyleme geçmeleri temelinde gerçekleşen sistematik bir müdahale sürecidir (Costello, 2007). Buna göre, eylem araştırması sürecin içindeki kişilerce yine kendi çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen sistemli çalışmalar bütünü olarak da tanımlanabilir (Sagor, 2000). Eylem araştırmasının birincil amacı, bireylerin günlük yaşantılarında işe yarayacak uygulamaya dayalı bilgiler elde etmektir. Bu yöntemin en geniş amacı incelendiğinde ise, sosyal yaşamın bir çok alanında (ekonomik, politik, psikolojik) bireyler ve toplumlar düzeyinde daha eşitlikçi ve sürdürülebilir ilişkilerin kurulmasına katkı sağlamak olduğu söylenebilir (Reason ve Bradbury, 2001; Altrichter, Kemmis, McTaggart ve Zuber-Skerritt, 2002). Literatürde eylem araştırmasının kaynağı hakkındaki bilgiler kesinlik arz etmemektedir. Birçok araştırmacı eylem araştırmasının Kurt Lewin'in çalışmaları ile başladığını kabul ederken (Cohen, Manion ve Morrison, 2000); bazı araştırmacılar ise, alanyazının son yüzyıllık geçmişi incelendiğinde, bu araştırma yönteminin 19. yüzyıldaki "Eğitimde Bilim Hareketi"ne kadar uzandığını öne sürmektedirler (Masters, 1995).

Eylem araştırması adından da anlaşılacağı üzere, araştırmaya dayalı olarak eyleme geçilen bir çerçevede gerçekleştirilir. Bu çalışmalarda amaç, çözüme ya da değişime ihtiyaç duyulan durumlarda, yerel dinamiklerden hareketle sürecin aktif unsurlarının bir arada ortaya koydukları bir gelişme ve değişim hareketinin sağlanması ve bu hareketin işlevselliğinin değerlendirilmesidir. Bu genel amaç dikkate alındığında, eğitim alanında kullanımı yaygınlık kazanan eylem araştırması yönteminin, bu alana dair temel amacının eğitim-öğretimin ve öğrenmenin niteliğinin artırılması yanısıra, okula ve eğitime dair koşulların iyileştirilmesine odaklanma olduğu görülmektedir (Altrichter, Posch ve Somekh, 2000). Bu noktada üzerinde durulması gereken, eğitim sürecindeki değişim ve iyileşme etkinliklerinin, öğretmenin süreçteki rolünü araştırmanın merkezine taşınması ile öğretmenin kendi öğretmenlik pratiklerinin ve içinde bulunduğu eğitimsel bağlamın değişiminde belirleyici rol oynaması ile ilgilidir. Dolayısıyla, eylem araştırması, durumsal ve yerel özellikleri dikkate alan, aynı zamanda sürecin katılımcılarına değişimi yaratma gücü sağlayan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eylem araştırması, okulun ve o okul içerisinde sağlanan eğitimin kalitesinin yükseltilmesinde sağladığı yararın yanı sıra bu çalışmalara katılan öğretmenlerin öğretmenliğe dair mesleki bilgi ve deneyimlerinin çeşitlenmesi ve zenginleşmesine de katkı sağlar (Altrichter, Posch ve Somekh, 2000). Böylesi bir katkının, öğretmenin gelişimi ve okulun iyileşmesi arasında döngüsel bir nedensellik çerçevesinde gerçekleştiği öne sürülebilir. Zira, öğretmenin eylem araştırması sayesinde gelişen ve artan mesleki yeterlilikleri, onun dışsal bir unsurun kendisini yönlendirmesinden bağımsız olarak, okulunda karşılaştığı zorlukların giderilmesinde kendisi ve o okuldaki meslektaşlarından güç alan bir biçimde eylem araştırmasına yönelmesi üzerinde etkilidir. Bu minvalde eyleme geçen öğretmen, kendisine dışarıdan dayatılan eğitimsel pratikleri sorgulayarak, içinde yer aldığı eğitimsel bağlamda, farklı gömülü kuramların işlerliğini deneyimden yola çıkarak sınayan bir konuma yerleşmektedir.

Eylem araştırması, hem bireylerin hem de grupların, kurumların ya da toplulukların kültürünün değişimini beraberinde getirir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000). Böylesi bir kültür değişimi, temelde işlevselliğin ve etkililiğin sağlanmasına odaklanır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, eylem araştırması yönteminin, araştırma ve uygulama arasındaki geleneksel boşluğun etkili bir biçimde doldurulmasını hedeflediği ve bu hedefine ulaşmaya çalışırken de sürecin taraflarının gücünden hız aldığı öne sürülebilir (Somekh, 1995). Bu sayede, hem uygulamada hem de kuramda bir gelişimin sağlanacağı açıktır. Bir başka deyişle, eylem araştırmaları aracılığıyla hem uygulamada bir değişim ve gelişim sağlanmakta hem de bu süreçte kuramsal çerçeve yeniden pratikten kaynağını alarak yapılandırılabilir. 483

Eylem araştırmalarının öğretmenler tarafından kullanılmasının nedenleri incelendiğinde çeşitli unsurlar dikkat çekmektedir. Buna göre eylem araştırması, öğretmenlerin kendi pratikleri çerçevesinde karşılaştıkları problemlerle ilgilidir; güncel olarak ortaya çıkan problemlerin giderilmesi için hemen uygulamaya konabilir. Eylem araştırması aracılığıyla öğretmenler kendi öğretmenlik deneyimlerini izleme ve geliştirme olanağı elde ederler (Mertler ve Charles, 2008).

Bu katkıları dikkate alındığında eylem araştırmasının bazı özellikleri göze çarpmaktadır. Buna göre eylem araştırması öğretmenin günlük etkinliklerine kaynaştırılabilir. Zira eylem araştırması yansıtıcı düşünmeyi içeren, araştırma sürecinin dinamiklerine bağlı olarak esneklik gösterebilen, küçük adımlar aracılığıyla değişimi yaratabilen, daha derin kavramayı ve anlamlı sonuçlar elde etmeyi hedefleyen farklı döngüler üzerine kuruludur. Bunun yanısıra eylem araştırması, okulun iyileştirilmesine odaklanır. Yine bu süreçte, belirli bir sorunun yanıtlanmasını hedeflerken, öğretmenin araştırmayı sürdürürken bir yandan da kendi deneyimi hakkında yeni bilgiler elde etmesini olanaklı kılar (Norton, 2009).

Eylem araştırmalarında araştırmacı ve katılımcıların süreç üzerindeki kontrollerinin farklılığına bağlı olarak çeşitli türlerin varlığından söz edilebilmektedir (Masters, 1995; Norton, 2009; Yıldırım ve şimşek, 2011). Yine bu kontrol gücü farklılığı yanısıra, araştırmanın dayandığı felsefi temeller de hangi eylem araştırması türünün öne çıkarılacağı konusunda bilgilendiricidir (Carr ve Kemmis, 1986; Masters, 1995). Hangi türde olursa olsun, eylem araştırmalarında, yöntemin gerekli kıldığı genel çerçeve benzeşiktir. Buna göre, temel eylem araştırması modeli řu adımlardan oluşur (Costello, 2007): Planlama, eylemde bulunma, izleme/gözleme ve yansıtma/geribildirime göre uyarlama. Eylem araştırması bu adımların birbirini tetiklemesine dayanan döngüsel bir düzende istenen sonuçların elde edilmesine kadar devam eder. Öğretmen, eylem araştırmacısı olarak tüm bu adımlar içerisinde etkin rodedir.

Bu temel modelin daha ayrıntılı bir perspektiften ele alınması ise řu adımları içermektedir:

1. Araştırma sorusunu tanımlama
2. Eğitimsel durumu tanımlama
3. Değerlendirmeye dayalı veri toplama ve analiz etme
4. Verileri yeniden gözden geçirerek uyumsuzlukları arama
5. Değişimin bir boyutunu işe koşarak bir uyumsuzlukla ilgilenme
6. Değişimi izleme
7. Değişimi değerlendirmek için elde edilen verileri analiz etme
8. Değişimi yeniden gözden geçirme ve bir sonraki adımda ne yapılacağına karar verme (Basseı, 1998; akt. Costello, 2007).

Yukarıdaki adımlardan ve buraya kadar eylem araştırması hakkında söylenenlerden yola çıkılarak denilebilir ki, eylem araştırması değişimin yaratılmasında hem bu girişimin geçerliliğini sınavan, hem de bu değişim

girişimi başarıya ulaşırsa yeni adımları planlayan bir doğaya sahiptir. Bu döngüsel niteliği sayesinde eylem araştırmasının, öğretmenlere kendi pratiklerinin kontrolünü elde etme ve bu pratikler aracılığıyla içinde yer aldıkları sistemi iyileştirme noktasında bir eylem alanı sağladığı açıktır.

III. Sonuç

Bu çalışmada, eğitim bilimleri alanında kullanımı yaygınlık kazanan eylem araştırması yönteminin ne olduğu ve bu yöntemin işlerlik kazandığı durumlarda öğretmenin rolünün anlaşılması üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, eylem araştırmaları teori ve pratiğin birbirine yaklaştığı ve birbirini biçimlendirdiği bir alanı teşkil etmektedir. Bu sayede de, eğitim bilimleri alanında oldukça umut vaad eden bir yönetsel yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yöntem, bir yandan eğitim-öğretim sürecinin gelişimi ve iyileştirilmesinde öne çıkacak unsurların durumsal ve yerel dinamikler çerçevesinde anlaşılmasını olanaklı kılarken, diğer yandan pratiğin içindeki öğretmenin kendi deneyiminin değişimi yaratmadaki gücünü farketmesini olanaklı kılmaktadır. Türk Milli Eğitim Sistemi'nde, değişimin yukarıdan aşağıya biçimlenen bir geleneği sürdürmesine rağmen, değişimin aşağıdan yukarıya doğru tetiklenmesinin gerekliliği açıktır (Erdoğan, 2002). Ancak, öğretmenin bu değişimin yaratıcısı olma yönünde teşvik edilmesi yine öğretmen yetiştiren kurumların, öğretmeni araştırma ve geliştirme yönünde istekli ve donanımlı olma konusunda desteklemesi ile mümkün görünmektedir. Bu amaca ulaşılması konusunda ise, eylem araştırmasının öğretmen eğitiminin bir parçası olarak öne çıkarılması gereken bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

ALTRİCTHER, H., POSCH, P., & SOMEKH, B. (2000). *Teachers investigate their work: An introduction to methods of action research*. Routledge: New York.

ALTRİCHTER, H., KEMMİS S., MCTAGGART, R. ve Zuber-Skerritt, O. (2002) The concept of action research. *The Learning Organization*, 9 (3). 125-131.

CARR, W., & KEMMİS, S. (1986). *Becoming critical: education knowledge and action research*. Routledge-Falmer: London.

COSTELLO, P.J.M. (2007). *Action research*. Continuum Books: London.

ERDOĞAN, İ. (2010). *Milli eğitime dair*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

ERDOĞAN, İ. (2002). *Eğitimde değişim yönetimi*. PegemA Yayıncılık: Ankara.

GERGEN, K. J. (2001). Constructionism and realism: a necessary collision?. In Gergen, KJ (ed.). *Social construction in context*. London: Sage.

GERGEN, K. J. (2004). Sosyal inşa: Batının kendi kendisine konuşmasından karşılıklı küresel konuşmaya. Arkonaç, S.A. (ed) *Doğunun ve batının yerelliği: bireylik bilgisine dair*. İstanbul: Alfa Yayınları.

GERGEN, K. J. & WORTHAM, S.(2001). Social construction and pedagogical practice. In K. J. Gergen, *Social construction in context* (pp. 115-136). Thousand Oaks, CA: Sage.

GUTEK, G. L. (2001). Eğitimde Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar. Ütopya Yayınevi: Ankara.

MASTERS, J. (1995). The history of action research. In I. Hughes (ed) *Action Research Electronic Reader*, The University of Sydney, on-line <http://www.behs.cchs.usyd.edu.au/arow/Reader/rmasters.htm>, 05.12.2008 tarihinde alınmıştır.

MERTLER, C.A. & CHARLES, C.M., (2008). *Introduction to education research*. Allyn & Bacon: Boston, Mass.

NORTON, L.S. (2009). *Action research in teaching and learning: a practical guide to conducting pedagogical research in universities*. Routledge: London.

OZMON, H. A., & CRAVER, S. M. (2008). *Philosophical Foundations of Education*. Perason: USA.

REASON, P., & BRADBURY, H. (Eds.). (2001). *Handbook of action research: Participative inquiry and practice*. London: Sage Publications.

SAGOR, R. (2000). *Guiding school improvement with action research*. Virginia: ASCD.

SOMEKH, B. (1995) The contribution of action research to development in social endeavours: a position paper on action research methodology. *British Educational Research Journal*, 21 (3), 339–55.

YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.